

Okruhy ke SZK z předmětu Pedagogika

Pro obor učitelství pro 2. stupeň ZŠ a SŠ

1. Pedagogika jako věda.

Vymezení pojmu pedagogika. Znaky pedagogiky jako vědy. Návaznost a přesah pedagogiky do ostatních vědních oborů, subdisciplíny pedagogiky. Společenský rozměr pedagogiky

2. Výchova a vzdělávání jako základní pedagogické kategorie

Vymezení pojmu výchova, vymezení pojmu vzdělávání. Vzájemný vztah výchovy a vzdělávání. Obecná východiska výchovy (filozofická, psychologická, sociální, kulturně antropologická etc.). Vymezení obecných rysů výchovy. Cílenost a záměrnost ve výchově. Socializace a výchova.

3. Situační pojetí výchovy

Systémové pojetí výchovy. Přímé a nepřímé výchovné působení. Vliv osobně významných situací na další vývoj jedince. Specifika pedagogické situace. Interakce v pedagogické situaci.

4. Činitelé působící na formování osobnosti člověka

Rozvoj jedince jako výslednice vlivu různých podmínek. Člověk (genotyp, vrozené dispozice, fenotyp), prostředí, výchova. Vzájemné propojení periodizace vývoje a výchovy. Saturace základních potřeb. Sociální identifikace. Vztah zrání, vývoj, učení.

5. Výchovný cíl, jeho vymezení, společenská podmíněnost.

Autenticita, vnitřní integrace a socializace jako obecný cíl výchovy. Individualizace a socializace. Jedinec jako subjekt a objekt výchovy. Pojetí cíle výchovy jako faktoru odrážejícího společenské potřeby.

6. Preference, hodnoty, hodnotový systém a výchova

Utváření sociálních hodnot a norem. Preference, hodnota, ego angažovanost. Hodnotový systém a hodnotová orientace, referenční rámec ega. Interiorizace sociálních norem, význam morálního vývoje člověka, stadia morálního vývoje člověka. Vztah mravních norem a morálky jedince. Možnosti působení pedagoga v oblasti ovlivňování hodnotového systému osob, s nimiž pracuje.

7. Výsledky výchovy a jejich hodnocení

Systémy a prostředky hodnocení. Funkce pozitivní a negativní zpětné vazby. Výchovný potenciál odměny a sankce. Výchovná funkce sebehodnocení. Vliv na sebezpojetí. Korekce a korektivní potenciál negativní sociální zkušenosti.

8. Vzájemná interakce mezi obsahem vzdělávání a výchovně vzdělávacími cíli

Vývojové trendy v obsahu vzdělávání (rozpory v současném obsahu vzdělávání, možnosti optimalizace učiva). Kurikulární teorie, realizace obsahu vzdělávání ve školní praxi (rámcové vzdělávací program, učební osnovy), očekávané výstupy, kompetence. Vlastnosti výchovně vzdělávacích cílů, druhy a taxonomie výchovně vzdělávacích cílů. Práce učitele s výchovně vzdělávacím cílem, determinace cílů obsahem.

9. Nemateriální a materiální didaktické prostředky

Provázanost organizačních forem vyučování, vyučovacích metod a didaktických pomůcek. Třídění organizačních forem z různých hledisek, podrobnější charakteristika vybraných organizačních forem. Individualizace a diferenciacie. Pojem vyučovací metoda a klasifikace vyučovacích metod podle různých hledisek, vztah vyučovacích metod k různým činitelům vzdělávacího procesu (k obsahu vyučování, k organizačním formám, k učiteli). Učebnice (aktuální trendy v tvorbě učebnic), moderní didaktická technika ve vyučování (multimédia).

10. Pedagogická komunikace jako prostředek interakce mezi aktéry výchovně vzdělávacího procesu

Vymezení a základní pojmy pedagogické komunikace. Typy pedagogické komunikace - verbální, nonverbální, komunikace činem, recepční, produkční. Popis tradičního a alternativního modelu pedagogické komunikace ve výuce. Práce s chybou, tvorba otázek, zpětná vazba, preferenční postoje učitele k žákovi, nelegální pedagogická komunikace.

11. Hodnocení žáka a výsledků výchovně vzdělávacího procesu, neprospívající žák

Hodnocení žáka ve vyučovacím procesu (vymezení pojmu, současné trendy v hodnocení žáků, typy a funkce hodnocení), evaluace, assessment, klasifikace a slovní hodnocení – výhody a nevýhody. Různé příčiny neprospěchu žáka v současné škole. Vlivy biologické, psychické, sociální, příčiny endogenní a exogenní. Vliv způsobu hodnocení a úrovně interakce učitel – žák na možnost neprospěchu žáka, možné způsoby eliminace příčin neprospěchu

12. Styly učení, vzdělávací postupy a individuální charakteristiky učících se jedinců

Kognitivní styly, styly učení žáků, klasifikace stylů učení, vyučovací styly učitele, možnost ovlivňování stylů učení. Efektivní využívání stylů učení v rámci edukačního procesu, vnitřní poznávkové systémy žáků, jejich utváření, geneze a ovlivňování. Dětská pojetí a práce s dětskými pojetími ve vyučovacím procesu. Možnosti diagnostiky dětských pojetí.

13. Aktuální didaktické trendy a jejich uplatnění v edukačním procesu

Didaktická transformace učiva. Přibližování vnitřních poznávkových systémů učícího se jedince k aktuálnímu stavu poznání. Metody efektivního učení a vyučování, prostředky didaktické rekonstrukce, volba optimálních učebních a vyučovacích strategií, autodidaktické strategie. Pedagogická znalost obsahu. Konstruktivisticky orientované vzdělávání.

14. Školská soustava ČR. Charakteristika vertikální a horizontální vzdělávací soustavy.

Popis vzdělávací soustavy ČR. Vymezení charakteristiky a prostupnosti vzdělávací soustavy ČR. Speciální školství. Preprimární vzdělávání. Vzdělávání dospělých. Obecné pojetí vertikální a horizontální školské soustavy. Konkretizace na zvolených případech (2+2) mimo ČR.

15. Historie

Inspirace české pedagogiky významnými humanistickými teoriemi a osobnostmi. Významné mezníky české vzdělávací soustavy, výchovných institucí, poradenského systému a speciálního školství.

16. Osobnost jedince a její formování prostřednictvím sociální skupiny

Typologie sociálních skupin. Role, status, obliba a vliv v sociální skupině. Způsoby vedení sociální skupiny. Významné sociální skupiny v období periodizace vývoje jedince. Strategie práce s konkrétním typem sociální skupiny (včetně možností sanace rodiny). Základní pedagogická diagnostika v sociální skupině.

17. Sebevýchova, základní cíl výchovného působení

Individuální směřování k hodnotám. Sebereflexe, sebepoznání, sebehodnocení, a sebevýchova. Dosažené vývojové období dítěte a jeho vliv na přijímání odpovědnosti a možnosti úrovně morálního usuzování (Piaget, Kohlberg).

18. Rodina a její podíl ve výchovném procesu

Rodina jako primární socializační a výchovný činitel. Základní funkce rodiny. Rodinné strategie v přístupu k výchově dítěte. Rodina funkční, problémová, disfunkční a afunkční. Sanace rodiny. Role a status v rodině a jeho vliv na osvojování sociální genderové role. Interakce a komunikace pedagoga s rodičem, východiska pro spolupráci. Problematika CAN.

19. Základy výzkumu pedagogických jevů

Pojem výzkumného projektu, jeho komponenty. Kvantitativní a kvalitativní výzkum. Formulace problému, druhy hypotéz, způsoby výběru reprezentativního vzorku, operacionalizace hypotéz. Výzkumné metody a kritéria jejich volby pro řešení problému. Standardizace, validita, reliabilita a interpretace dat. Problematika přiměřeného vyhodnocování.

20. Zátěž a zátěžová situace

Stres, frustrace, deprivace. Negativní a pozitivní potenciál zátěže na jedince. Možné případy jejich vzniku v průběhu výchovně vzdělávacího procesu. Frustrační tolerance. Pedagogické

možnosti zvyšování odolnosti jedince. Přiměřenost v závislosti na osobnostní dispozici jedince.

21. Problematika sociálně patologických jevů

Vymezení normality a deviace (patologie), charakteristika sociálně patologických jevů. Nejčastější porušování sociálních norem v období procesu výchovy a vzdělávání. Multifaktoriální pojetí příčin sociálně patologických projevů dítěte (etiologie). Negativní projevy dítěte v závislosti na věku, sociální zdatnosti a čase. Projevy na úrovni poruchy chování a porucha chování dle MKN-10. Možná výchovná opatření od běžné intervence pedagoga po zákon 109/2004. Primární, sekundární, a terciální prevence. Specifická a nespecifická prevence. Nové trendy v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Sociálně patologické jevy ve specifickém prostředí (zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, věznice, sociálně vyloučené lokality).

22. Systém pedagogicko-psychologického poradenství

Charakteristika poradenských pracovníků v rámci školy: výchovný poradce, speciální pedagog, školní psycholog, metodik prevence. Náplň jejich činnosti, limity jimi poskytované intervence.

Charakteristika poradenských institucí: pedagogicko psychologická poradna, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče. Náplň jejich činnosti, limity jimi poskytované intervence.

23. Ústavní a ochranná výchova

Soustava školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Specifika vzdělávání a péče v jednotlivých typech zařízení. Specifika trávení volného času dětí v těchto zařízeních, péče o jedince opouštějící zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

24. Metody práce v oblasti interkulturní výchovy a vzdělávání

Charakteristika metod interkulturního vzdělávání (multikulturní výchovy) - herní metody, dramatizace, situačních metody, diskuse, brainstorming, beseda, interkulturní dílny, možnosti vytváření pozitivního sociálního klimatu v národnostně, etnicky či nábožensky heterogenních skupinách, rozvoj schopností kritického myšlení, interkulturní komunikace a kooperativního řešení konfliktů.

25. Speciální pedagogika jako věda

Předmět, obsah, cíle, členění a charakteristika jednotlivých subdisciplín speciální pedagogiky, základní teoretická východiska. Historický vývoj základních paradigmat v oblasti péče o jedince s postižením. Aktuální trendy v oblasti vzdělávání jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami – integrativní a inkluzivní vzdělávání. Podmínky rozvoje inkluzivního vzdělávání. Strategie rozvoje inkluzivního vzdělávání v ČR. Nové trendy v oblasti péče o jedince s postižením (bydlení, pracovní uplatnění, sociální služby, terapeuticko-formativní přístupy).

26. Systém vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami v ČR

Speciální vzdělávací potřeby – charakteristika a klasifikace, legislativní rámec vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, formy vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, možnosti a podmínky integrace žáků s postižením do běžného typu školy (podmínky technické, materiální, sociální, personální a další), poradenství, charakteristika podpůrných a vyrovnávacích opatření v rámci realizace vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, asistent pedagoga. Individuální vzdělávací plán, jeho tvorba a evaluace.

27. Specifické poruchy učení a chování

Charakteristika jednotlivých specifických poruch učení a chování, etiologie, diagnostika. Specifika vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení a chování, charakteristika konkrétních možných postupů pedagoga v oblasti vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení a chování ve vztahu k povaze poruchy, možné psychické zvláštnosti u jedinců se specifickými poruchami učení a chování.

Doporučená literatura a zdroje:

- BERTRAND, Y. Soudobé teorie vzdělávání. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-216-5.
- BLÍŽKOVSKÝ, B. Systémová pedagogika. Ostrava: Amosium servis 1992.
- Cipro, M. Společnost a výchova. Praha 1996, s.70
- ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- DOULÍK, P. Geneze dětských pojetí vybraných fenoménů. Acta Universitatis Purkynianae 107. Ústí nad Labem: UJEP, 2005. s. 196. ISBN 80-7044-697-8.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
- FONTANA, D. Psychologie ve školní praxi. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-GAVORÁ, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno : Paido, 2000.
- HÁJKOVÁ, V. Integrativní pedagogika. Praha: IPPP, 2005. ISBN 80-86856-05-4.
- HRABAL, V. Pedagogicko psychologická diagnostika žáka. Praha: SPN 1989. ISBN 80-04-22149-1.
- JESENSKÝ, J. Základy komprehenzivní speciální pedagogiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, 275 s. ISBN 80-7041-196-1.
- KALHOUS, Z., OBST, O. A KOL. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X
- KAPRÁLEK, K. BĚLECKÝ, Z. Jak napsat a používat individuální vzdělávací program. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2
- KOCUROVÁ, M. A KOL. Speciální pedagogika pro pomáhající profese. Plzeň. ZČU, 2002. ISBN 80-7082-844-7.
- KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. Hodnocení žáků. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0885-X.
- KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. Vyučování jako dialog. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1541-4.
- KŘIVOHLAVÝ, J., MAREŠ, J. Komunikace ve škole. Brno: UM, 1995. ISBN 80-210-1070-3.

- LANGMEIER, Josef, LANGMEIER, Miloš, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie : s úvodem do vývojové neurofyzologie. 2. vyd. Praha : H&H Vyšehradská, 2002. ISBN 80-7319-016-8.
- MAREŠ, J. Učební styly. Praha: Portál, 1998.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2. rozš. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- MICHALÍK, J. Školská integrace dětí s postižením. Olomouc: UP, 1999. ISBN 80-7067-981-6.
- MONATOVÁ, L. Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-86-9.
- MÜHLPACHR, P. Sociální patologie. Brno: PedF MU, 2001.
- PASCH, M. A KOL. Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-3.
- NOVOSAD, L. Základy speciálního poradenství. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-197-5.
- PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 1999.
- PELIKÁN, Jiří. Výchova jako teoretický problém. 1. vyd. Ostrava : Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8.
- PELIKÁN, Jiří. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Pavel Klener. 1. dotisk vyd. Praha : Karolinum, 2004. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
- PETTY, G. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-070-7.
- PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B. Psychologie dítěte. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-146-0.
- PIPEKOVÁ, J. (ed.) Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido, 2010, 3. přepracované a rozšířené vyd. 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0.
- PIPEKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M. Terapie ve speciálně pedagogické péči. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-7315-010-7.
- POKORNÁ, V. Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování. Praha : Portál, 2001, 333s. ISBN 80-7178-570-9
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-029-4.
- PRŮCHA, Jan. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2000.
- RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. et al.: Speciální pedagogika. 2. vydání, doplněné a aktualizované. Olomouc, UP, 2004. 313 stran. ISBN 80-244-0873-2
- ŘÍČAN, P. Dětská klinická psychologie. Praha : Grada publishing, 2000. ISBN 80-7169-512-2.
- SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-1.
- SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha: ISV, 1999.
- SLAVÍK, J. Hodnocení v současné škole. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-262-9.
- SPOUSTA, V. Teoretické základy výchovy ve volném čase. Brno: MU, 1996.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert, 1999.
- SVOBODA, Z., PYŠNÁ, J. Komplexní pojetí sociálních služeb jako efektivní intervenční model v sociálně vyloučených lokalitách. In: KOL. AUT. Multidisciplinární přístupy pomáhajících profesí. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2007, s. 166 – 177. ISBN 978-80-7044-858-8
- ŠKODA, J., DOULÍK, P. Psychodidaktika. Metody efektivního a smysluplného učení a vyučování. Praha: Grada, 2011. 208 s. ISSN 978-80-247-334
- ŠTVERÁK, Vladimír. Obecná a srovnávací pedagogika. Praha: Karolinum, 1997.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0
VALIŠOVÁ, A. a kol. Autorita jako pedagogický problém. Praha : Karolinum, 1998. ISBN
VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana a kolektiv. Pedagogika pro učitele. 1. vyd. Praha
VÍTKOVÁ, M. (ed.) Integrativní speciální pedagogika. 2. rozšířené a přepracované vydání.
Brno: Paido, 2004. ISBN 80-85931-51-6.
ZELINKOVÁ, O. Poruchy učení. Praha. Portál. 2003 ISBN 80 -7178-800-7